

myös radiouutisille - muka - antaa? Korostan: muka; työryhmän väitteet ovat osaksi kyseenalaistettavissa. Voin kuvitella miltä Segersin kasvot näyttäisivät, jos hänelle käännettäisiin tuo artikkeli.

K. Pietilä, vaikka sympaattista kyllä myöntää saamansa kritiikin tietystä näkökulmasta oikeutetuksi (ks. Kauko Pietilä, **Joukkotiedotuksen sosiologiaa pelastamassa**, Tiedotustutkimus 3/1985, s. 5), jatkaa tuossa astikkelissaankin epäempiiristen 'positioteoreettisten' väitteiden esittämistä empiirisesti tutkitavissa olevista ilmiöistä. Eikö yhteiskuntatieteissä enää tarvitakaan empiriaa? Vai - tämä on suopeamielisempi tulkinta - onko hän vuosien teoreettisen työn jälkeen vielä joskus tulossa empiriaankin?

Minulla on enemmän kysymyksiä kuin vastauksia. Kuitenkin luulen subjektiivisten illuusion tai sen puuttumisen jakavan tutkijat dikotomisesti. Tuon illuusion vallassa olevat kuvittelevat kykenevänsä jotenkin valaistuina konstruimaan yleisön tekstille antamat merkitykset valmiiksi yleisön itsensä puolesta, kun taas tuosta illuusiosta vapautuneet ä la Segers ja muut reseptioesteetikot menevät lopuksi empiirikkoina yleisön pariin.

Pertti Hemánus

Kulttuurin lainapalloja laskemassa

JALONEN, Olli: Kansa kulttuurien virroissa. Tuontikulttuurin suuntia ja sisältöjä Suomessa itsenäisyyden aikana. Otava 1985. 302 sivua.

Ranskassa ja Kanadassa kulttuuririippuvuuksien tutkimus on vanhaa perua. Tuloksista sinnyt huolestus on purkautunut välillä rajuihin, välillä hupaisiinkin vaateisiin kulttuuristen suojamuurien tarpeellisuudesta - esimerkkinä vaikkapa Kanadan klassikko, Massey Report vuosil-

ta 1949-51. Australia ja Uusi Seelanti ovat nyt astumassa samaan ruutuun. Näistä erillään ja eri äänilajissa kehitysmaissa on puhuttu kulttuurikolonialismin purkamisen puolesta. Cees Hamelinkin kaltaiset tiedotustutkijat ovat soveltaneet riippuvusteorioita tiedonvälitykseen ja kulttuurituotantoon ja päätyneet perin synkkiin näkymiin: heidän mukaansa vuosisatoja rakennetut kulttuurit litistyvät satelliiteista syydetyn tarjonnan alle periferiassa.

Suomessa tämä aihepiiri ei ole tuntunut kiintoisalta sitten 1930-luvun, jolloin Eino Railo ja kumppanit puhuivat kotikuusen huminan puolesta amerikkalaista "humbuugia" vastaan. Joskus Reporadion aikoihin teemaa pikkuisen palloteltiin, ja 1970-luvulla se samastettiin flow-tutkimukseen - silkka ajatusvääristymä, mutta tämä on antanut aiheen sille, että kulttuurisuuntautuneisuuden ja -riippuvuuden tutkimus on leimattu seitsemänkymmenlukulaiseksi. Pahempaa herjaa tuskin voi konsensus-Suomen brittiläisittäin virittyneessä tiedotustutkimuksessa kenenkään niskaan syytää! Välipä hällä, että puusta katsoen riippuvuuksien tutkimus näyttäisi hyvinkin sopivan brittiläistyypisen kulttuuritutkimuksen osaksi - ja vielä vähemmän väliä on sillä, että Suomi nyt ehkä ensi kerran todella saattaa sopia Hamelinkin hahmottelemaan shabluunaan: koskaan ennen ei kototuotoinen kulttuuri ole ollut yhtä ahtaalla ylikansallisten paineiden kanssa kuin nyt.

Ihka yllättäen Marshall MacLuhan "maailmankylineen" ja liberalismin vanhat profeetat ovat nousseet meillä arvoon arvaamattomaan, joskaan heidän nimiinsä ei suoraan vannota. Puhutaan vain siitä, miten maailma on kutistunut ja kulttuurit ovat sulautuneet toisiinsa. Kunnan intellektuellille on tähdellisempää tietää, mitä tapahtuu Lontoossa kuin Pieksämäellä. Tiedon vapaata virtaa ei siksi ole syytä kahlita. Jos kansa taas haluaa roskaa, mikä onkaan osuvampaa kuin antaa kansan tahdon demokraattisesti toteutua.

Väliinputoaja

Tässä ilmastossa ei Olli Jalosen kirjalle voi povata listaykkösen tai edes arvostelumenestyksen sijaa. Jalonen puhuu vää-

rään aikaan väärää asiaa - olkoonkin, että puhuisi totta. Lempeimmät ehkä nimeävät Jalosen populaarikulttuurin historioitsijaksi, tiukkapioisimmat taitavat tarjota sensorin viittaa. Onneksi Jalosella on kirjallisuus minne palata, ja pääammatti epäilemättä myös pehmentää kirveenheiluttajien kaartia. Taitelijalle sallitaan enemmän kuin "puhtaalle" tutkijalle.

Osin Jalonen on itse syyppä siihen, että hänen suomalaisen kulttuurin suuntautumista pohtiva tutkimuksensa on helppo leimata yksioikoiseksi. Hän tarjoaa kosolti lukuja kulttuurisesta lainataravasta, hän on aidosti huolissaan kansallisen kulttuurin ja kielen tulevaisuudesta, mutta läpi pohdittu kirja ei ole. Se on kiintoisa palapeli, ärsyttävän kiintoisa oikeastaan, mutta moni strateginen palanen on jäänyt tekijän taskuun.

Jalosen kirja on koko lailla yksi yhteen Jalosen lisensiaattityö. Teoriajakso on kutistettu, liite siirretty loppuosaan, otsikoita muunnettu raffelimmiksi, pieneksi jujuksi tekstierämaahan on upotettu *Hotelli eläville* -romaanin sankarit lähdekirjailijaksi. Mutta substanssi ja asioiden suhteet ovat samat kuin opinnäytteessä, tekstin tyyliilaji samoin.

Seurauksena on, että kirja putoaa väliin; se ei ole tutkimus eikä populaariteos kansanjoukkojen käyttöön. Lisensiaattityön hahmoaan hakeva teoria on lyhennyksessä päätyntä entistä epämääräisemmäksi ajatussokkeloksi ja puuromaisiksi käsitteiksi. Niillä ei ole paljokaan yhteyttä empiriaan ennen loppulukuja, joissa teoria selvästi kahlitsee kirjoittajan ajatusta.

Miten paljon ilmavampi ja antoisampi kirjasta olisikaan tullut, jos Jalonen olisi heittänyt teorian pakkopyörittely sikseen ja rakentanut Suomen tiedonvälityksen kuutta tuoreinta vuosikymmentä kuvailevat luvut esimerkiksi erillisiksi esseiksi! Harva opinnäytteen tekijä uskaltanut kokeilemaan poikkeusratkaisuja, mutta tässä työssä eivät mokomat "pakkolliset kuviot" olisi olleet millään muotoa tarpeen. Jalosen kirja olisi ollut aidompi ja rehellisempikin ilman sitä "kulttuurituonnin kansantiedettä", jota hän teoriassaan tarjoilee.

Puolikas peilistä?

Olli Jalonen kuvaa Suomen kulttuurituontia - tarkemmin: sen laajalevikkisintä osaa, elokuvaa, käännöskirjallisuutta, kevyttä musiikkia ja sarjafilmejä - kaksikymmenluvulta tähän päivään. Aineisto on tilastojen ja "suuntautumispallojen" runsaudesta huolimatta miellyttävällä tavalla puolipehmeää. Jalonen etsii jokaisen jakson kulttuurituonnista tyyppi-irteitä. Menetelmä toimii tältä osin, kuvailu on älykästä ja oivaltavaa.

Perusasetelma sinällään ja muutamat sen sisemmät ratkaisut saattavat lukijan mielteliääksi: Onko järkevää erotella tiedonvälityksen viihdeosuus tällä tavoin toisaalta journalismista, toisaalta tuotannon ja välityksen rakenteista? Toki Jalonen rakennetietoja luettelee jonkin verran, toki hän tarjoaa paljonkin kulttuurisopimuksia ja kaupankäynnin lukuja, mutta erillään sisällöistä, joita hän varsinaisesti luokittelee. Jalonen etsii kultaakin jaksolta ajan henkeä, mutta ei ole kiinnostunut sitä tuottavista rakenteista.

Myös aineistonsa sisällä Jalonen tekee yllättäviäkin kavennuksia. Liekö paljon mieltä siinä, että hän on uutterasti laskenut 60 vuoden ajalta käännöskirjallisuuden alkuperämaat, mutta rajoittanut ynnälaskunsa aikuisten käännösfiktioon, jättänyt syrjään niin teitokirjallisuuden kuin lasten- ja nuortenkirjallisuuden?

Meillä tiedetään vähän kulttuurisesta lähihistoriastamme. Jalosen empiria tuo tuiki tärkeää uutta tietoa. Hän osoittaa palloillaan koko viihdettä koskevaksi sen, mikä elokuvasta on tiedetty aikaisemminkin: että saksalaissuuntausta ei 1930-luvulla ollut laajalevikkisessä kulttuurissa ollenkaan. Kolmikymmenluku oli amerikkalaisen viihteen lujittumisen aikaa Suomessa. Vaan miten oli uutispuolella? Määrällistä näyttöä ei ole, mutta tapaustutkimukset viittaavat erilaisiin näkymiin. Esimerkiksi tässä Jalonen näyttää peilistä vain puolikkaan.

Keinotekoiset kehukset

Kirja on kuin amerikkalainen kerrosvoileipä, kiintoisia makuja, jotka eivät sekoitu keskenään. Huolellisellakin lukemisella jää sellainen maku suuhun, että Jalosen "kulttuurin etnologia" on syntynyt vain empirian käärepaperiksi. Lopussa

"kollektiiviset initiaatiot" ja väkivalta-
pyörittelyt vievät pohdiskelun sivuraiteil-
le. Otsikot ovat suurellisia, luvut lyhyitä
ja nuivia, vaikka esimerkiksi kansallisen
kielen merkitystä pohtiva luku ja ver-
taukset Irlantiin tarjoavat kiintoisia
langanpäitä. Teemoja on liian monta,
ne eivät millään mahdu samaan kouraan.
Jos jotakin voi kutsua hakuammunnaksi
niin Jalosen yritystä päästä selville
vesille empiirisestä aineistostaan. Jako
irroittautumisen kauteen (1923-43) ja
integraation kauteen (1948-78) kulttuuri-
tuonnissa on osuva, mutta pohdinta jää
kesken.

Jalonen sanoutuu irti riippuvuusteo-
reettisesta tarkastelusta niin koko yh-
teiskunnan kehityksen tasolla kuin tie-
donvälityksessäkin - tai ehkäpä osuvam-
paa on taas puhua kerrosvoileivästä.
Jalonen tuo mukaan Kimmo Kiljusen,
pallottelee pikkuisen keskustan ja peri-
ferian suhteilla, mutta jättää ne sikseen.
Tiedotustutkimuksen riippuvuusteoretik-
koja Jalonen ei ilmeisesti juuri tunne-
kaan, ei ainakaan sellaisia nyanssoidum-
pia pohdiskelijoita kuin Osvaldo Sunkel
ja Edmundo Fuenzalida. Kuitenkin Jalo-
sen oma empiria melkein tyrkyttää ver-
tailukohteeksi näiden esitystä "ylikansal-
lisen kulttuurin" syntymekanismista,
esitystä, joka ei ole likikään yhtä yksi-
puinen kuin Hamelinkin tai Armand
Mattelartin. Jalosessa kyllä on - varsin-
kin loppulukujen jaakopinpainissa - het-
kittäin Hamelinkin sukuista kalvinistista
kapeutta: hän julistaa ja julistaessaan
ohittaa kosolti tähdellisiä nyansseja.
Synty saarnanuotti, joka ei ole tästä
päivästä.

Lähinnä Jalosen hahmotustapaa olisi
ehkä kanadalainen H.A. Innis, joka on
kokenut mahtavan renessanssin anglo-
amerikkalaisessa maailmassa. Innisin
tapa ladella päällekkäin ja peräkkäin
huikeita visioita ja uuvuttavia detali-
luetteloita, luokitella maailmanhistoria
sarjaksi ajassa tai tilassa kasvavia kult-
tuureita synnyttää vastaväitteitä ja
lisäkysymyksiä; Innis puhuu dominoivien
kulttuurien ketjusta, jossa kulttuurin
elinvoima mitataan sen ekspansiokyvyllä
- ja heti perään hän nostaa sormen
pystyyn ja sanoo opettavaisesti, että
yhteiskuntatieteilijät pyrkivät usein te-
kemään aivan liian yksioikoisia yleistyk-
siä. Innisissä on samaa kiehtovaa ristirii-

taa kuin Jalosessa, jos kohta Jalonen
on paljon yksipuisempi.

Jalonen on Innisin sukulaissielu siinä-
kin, että hän taitaa asiategstin teon
- niin pian kuin pääsee eroon teorianö-
söstään, jonka tyyli on yhtä brodeeraavaa
kuin ajatus.

Jalonen synnyttää kirjassa parhaim-
missa jaksoissa samanlaisen kutkuttavan
epävarmuuden kuin Innis: liekö tämä
mies koko ajan ihan vakavissaan?

Ehkä on onni, että Olli Jalonen vael-
telee suomalaisen tiedotustutkimuksen
sivupolkuja. Ainoa sallittu tiedotusopi-
llisen keskustelun muotohan tässä maassa
on juupas-eipäs-jankkaaminen. Jalonen
antaa vihiä erilaisesta mallista - miten
kävisikään perusturvallisuutemme, jos
joutuisimme useammin epäilemään, ettei
tiedotusoppi ehkä olekaan maailman
napa?

Ullamaija Kivikuru

Elokuva ja tiedotusopin teoriahistoria

LOWRY, Edward. The Filmology Move-
ment and Film Study in France. Ann
Arbor, UMI Research Press, 1985. 217 s.

PAECH, Joachim et al. (Hrsg.). Screen-
Theory: zehn Jahre Filmtheorie in Eng-
land von 1971-1981. Osnabrück, Selbst-
verlag Universität Osnabrück, 1985.
284 s.

Elokuvan asema tiedotustutkimuksessa
on ollut kaksikasvoinen tavalla, joka
kuvaa laajemminkin alan perinteiden
hajontaa. Yhdysvaltalaisessa **mass com-
munication research** -traditiossa elokuvan
merkitys on 1930-luvulta lähtien vähen-
tynyt suunnilleen samassa tahdissa kuin
Hollywoodin osuus viihdeteollisuuden
kokonaisvaihdosta. Tämä myös selittää,
miksi elokuvatutkijat ovat USA:ssa työs-
kennelleet viime vuosikymmeninä pää-
asiassa tiedotusopin ulkopuolella (yhtenä